

De spiegel van het buitenland

W. Albeda

Ooit verbaasde John Windmuller, kenner van de Nederlandse arbeidsverhoudingen als weinigen, zich erover dat het Nederlandse sociaal-economische beleid en de Nederlandse arbeidsverhoudingen geen internationaal bruikbaar model werden geacht. Hadden wij niet een uniek patroon van centraal overleg, een effectieve geleide-loonpolitiek en ongekende arbeidsvrede? Waarom reisde iedereen naar Zweden om het sociaal-democratische model te bewonderen, in plaats van het Nederlandse, veel pluralistischer model te bezien? Die tijd ligt nu wel achter ons. Nu beschrijven en analyseren buitenlanders onze 'intocht in de massawerkloosheid'¹. Ze gebruiken onze ervaringen om te verklaren "...why some people are more unemployed than others"². En ze wijzen erop, dat onze massawerkloosheid aan de 'Dutch choice' te wijten is³.

Wij doen het, om kort te gaan, slechter dan anderen. Onze trots van de jaren zestig, de verzorgingsstaat, wordt in Amerikaanse tv-programma's gebruikt als voorbeeld van een uit de hand gelopen ontwikkeling: zo moet het niet.

Wie meent, dat wij een waterdicht excuus hebben: de sterkere groei van de beroepsbevolking, juist in de jaren van de economische stagnatie, komt bedrogen uit. Het vergelijkende cijfermateriaal van Therborn en van Braun laat zien, dat ook landen met een vergelijkbare groei van de beroepsbevolking het minder slecht deden dan Nederland. Veel meer dan wij bereid zouden zijn toe te geven, zou onze rampspoed aan politieke en institutionele factoren te wijten zijn en dus te vermijden zijn geweest.

Rein en Freeman houden ons twee extremen voor: Zweden en de Verenigde Staten. Zweden met zijn hoge graad van vakbondslidmaatschap, een gecentraliseerd systeem van arbeidsverhoudingen, een zelfstandig en actief systeem van arbeidsvoorziening en een groeiende publieke sector. De Verenigde Staten als voorbeeld van een land met een lage organisatiegraad, gedecentraliseerde arbeidsverhoudingen, een bescheiden arbeidsvoorzieningsstelsel en een bescheiden overheid. Beide extremen leveren een hoge graad van participatie van de beroepsbevolking en een relatief laag niveau van werkloosheid op.

In de ogen van Rein en Freeman bewegen wij ons sinds de jaren zeventig in de richting van het Amerikaanse, niet van het Zweedse model. Net als hun collega's Therborn en Braun prefereren zij dat laatste. Centralisatie der arbeidsverhoudingen, bij een hogere organisatiegraad; verzelfstandiging en activering van het arbeidsvoorzieningsbeleid; en wat minder zorgen over de overheid als albedil, dat is de weg die zij aanbevelen. Anders gesteld: indien wij in de jaren zeventig

meer durf hadden getoond bij het economische beleid (consequent expansief beleid) en het inkomensbeleid (zorgen dat het niet uit de hand zou lopen), dan hadden we geen massawerkloosheid over ons heen gekregen.

In laatste instantie, stelt Therborn, gaat het er om hoe hoog de prioriteit is die volledige werkgelegenheid in een samenleving heeft. Nederland had daarnaast of zelfs daarboven altijd andere prioriteiten: vaste wisselkoersen, inflatiebestrijding, vermindering van het tekort op het staatsbudget. Nederlandse autoriteiten zagen naar Amerikaans voorbeeld de dure verzorgingsstaat, de grote overheidssector en de hoge lasten als de boosdoeners, terwijl het werkelijke probleem gelegen was en is in de te geringe dynamiek van het bedrijfsleven.

Braun laat zien, dat er in Nederland in de jaren zeventig niet echt gekozen werd door overheid en georganiseerd bedrijfsleven. Hij ziet wederzijdse blokkades in politiek en bedrijfsleven die effectief beleid verhinderden. Pas na 1981 waren de blokkades voorbij, door verzwakking van de vakbeweging en de innerlijke versterking van de regerende coalitie, die inderdaad kiest, maar (volgens Rein en Freeman) dan wel verkeerd.

De spiegel die buitenlandse schrijvers ons voorhouden moge ons niet vleien, zij is natuurlijk wel nuttig. Ik denk dat we het ons best mogen aantrekken, wanneer Therborn stelt dat de volledige werkgelegenheid in de jaren zestig en grotendeels nog in de jaren zeventig als een gerealiseerde doelstelling en in mindere mate als een opgave werd gezien. Het falen van het inkomensbeleid onder het kabinet-Den Uyl, dat betere kansen had dan welk kabinet ook sinds 1961, had inderdaad te maken met de stilzwijgende veronderstelling, dat het risico van massawerkloosheid er niet meer was. Het eerste kabinet-Van Agt had, net zozeer als het kabinet-Den Uyl, inderdaad te lijden onder wederzijdse blokkades binnen politiek en arbeidsverhoudingen.

Hoe nuttig nakaarten vooral voor wetenschappers ook is, voor politici geldt dat het van meer belang is oplossingen voor de problemen van vandaag en morgen te vinden. Toch zijn de conclusies die Therborn voor ons land trekt, van belang, zelfs indien men zijn beschrijving van het verleden eenzijdig acht (zijn spiegel is al te Zweeds gekleurd):

- een nieuwe discussie is nodig tussen overheid en bedrijfsleven over een expansieve en dynamische economie. Het WRR-rapport *Ruimte voor groei* geeft daartoe aanzetten;
- Nederlandse vrouwen mogen zich niet neerleggen bij hun zwakke participatie in de arbeidsmarkt. Een hogere participatiegraad is nodig. Wie zou het daarmee niet eens zijn;
- de arbeidsvoorziening moet worden toevertrouwd aan een instantie die zeggenschap, verantwoordelijkheid en financiële middelen heeft voor die taak. De nieuwe tripartite structuur zou aan die eisen moeten voldoen;
- het is noodzakelijk de banvloek op te heffen, die men op uitbreiding van de werkgelegenheid in de collectieve sector heeft gelegd. Ik zie dit als een belangrijk onderwerp voor de discussie in de jaren negentig. Wij gaan naar nieuwe verhoudingen en een ander type samenleving (de post-industriële samenleving). Daarbij passen dogma's slecht;
- er is behoefte aan 'grootscheepse scholings- en herscholingsprogramma's en 'competence development'. Wie zou het daarmee niet eens zijn;
- doelgerichte werkgelegenheidsprogramma's zijn nodig voor speciale groepen werklozen: jongeren, vrouwen, etnische minderheden. De consensus hierover groeit.

Therborn is wat somber over zo'n programma voor Nederland. "Fiscale behoudzucht zal zulke pogingen tot hooguit marginaal degraderen". Nederlanders, bedoelt hij, zullen nooit Zweden worden en dat zal zich weerken. Ghetto's van armoede, drugsverslaving en kleine criminaliteit zullen zich daarom handhaven en uitbreiden. Kortom, wie de Amerikaanse keuze maakt zal de Amerikaanse problemen over zich heen halen. Een in zijn hardheid wat boude stelling. Het is een mogelijkheid, maar we kunnen er aan ontkomen.

W. Albeda

1. Dietmar Braun, *Der Niederländische Weg in die Massenarbeitslosigkeit (1973-1981)*, Acad. proefschrift, Amsterdam, 1988.

2. Göran Therborn, *Why some people are more unemployed than others*, Verso, Londen, 1986.

3. Martin Rein en Richard Freeman, *The Dutch choice, a plea for social policy, complementary to work*, HRWB, Den Haag, 1988.